

5. Международная экономическая деятельность Украины: учебник / Ю. В. Макогон, С. В. Громенкова, В. А. Кравченко, Е. А. Медведкина, Т. С. Медведкин; Донецкий нац. ун-т. – Донецк, 2009. – 570 с.
6. Міжнародна економічна діяльність України [Текст]: навч.-метод. Посібник для самост. вивчення дисципліни / В. Є. Новицький, О. В. Мартинюк, Ю. М. Руденко; Київськ. нац. екон. Ун-т. – К.: КНЕУ, 2003. – 260 с.
7. Нікіфоров П. О., Чемісова Н. А. Соціально-економічна сутність міжнародної регіональної інтеграції та методологічні засади інтеграційної стратегії України // Економічна теорія, 2006. – №2. – С. 74–86.
8. Панфілова Т. Україна в глобальному торговельному та інвестиційному середовищі // Економіка України. – 2009. – №6. – С. 75–84.
9. Плотніков О. Проблеми гео економічного розвитку України в умовах глобалізації / О. Плотніков // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2004. – №1. – с. 23-28.
10. Міжнародні фінанси: Підручник / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С Шемет та ін. За ред. О. І. Рогача. К.: Либідь, 2003. – 784 с.
11. Міжнародна економіка: підручник / Є. В. Савельєв. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 622 с.
12. Україна в процесах міжнародної інтеграції. (За ред. В. Р. Сіденка) – Х.: вид-во «Форт», 2003. – 83 с.
13. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, М. А. Дутченко, Р. О. Заблоцька, О. К. Єременко, Є. Є. Камінський, В. П. Кириченко. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.
14. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
15. Юрій С. І., Крисоватий А. І, Кошук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: Монограф. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 292 с.
16. Гладій І. Новий регіоналізм і державний механізм управління ринком. // Економіка України. – 2004. – №6. – С. 45–50.
17. WTO Secretariat. Regional Trade integration Under Transformation. Seminar of Regionalism and the WTO. Geneva, 26 April 2002. – 6 p.
18. Международные стратегии экономического развития: Учеб. Пособие / Под ред. Ю. В. Макогона. – К.: Знання, 2007. – 461 с. – (Высшее образование ХХІ века).

Коваль С. Л.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗРОСТАННЯ

Проблеми формування доходів бюджетів та виявлення резервів їх зростання набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки. Саме тому, в умовах обмеженості фінансових ресурсів триває пошук джерел наповнення бюджетів для забезпечення життєдіяльності та добробуту суспільства.

Важливим кроком у розв'язанні фінансових проблем є ґрунтовне дослідження теоретичних засад доходів бюджетів та обґрунтування шляхів зростання доходів бюджету. За даних умов, важливого значення набуває визначення сутності поняття «доходи бюджету», що дасть змогу більш повно дослідити його багатогранність.

В економічній літературі поняття «доходи бюджету» визначається по-різному. Разом з тим, аналіз існуючих трактувань доходів бюджету дозволяє згрупувати їх за підходами:

– надходження, що використовуються державою для виконання своїх функцій [1; 2];

– частина валового внутрішнього продукту та національного доходу [3; 4];

– економічні відносини між державою та іншими суб'єктами [5; 6];

– кошти, що надходять до органів влади на безповоротній основі [6].

Так, М. Карлін наголошує на необхідності держави володіти коштами для виконання її функцій: як «...сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій» [1, с. 28]. Близьке за змістом тлумачення пропонує Ю. Пасічник, який під доходами державного бюджету розуміє частину централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій [2, с. 355]. У цьому визначенні доходи бюджетів тісно пов'язані як з функціями держави, так і з їх нормативним регламентуванням.

А. М. Бабич та Л. Н. Павлова вважають, що доходи бюджету – це частина національного доходу, яка підлягає централізації до бюджетів різних рівнів [3, с. 87]. На думку К. В. Павлюк, доходи бюджету – це частина фінансових ресурсів держави, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у бюджетному фонді дія забезпечення соціальних і економічних потреб держави [4, с. 83].

О. Романенко доходи бюджету розуміє як економічну категорію, яка виражає «...економічні відносини, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни» [5, с. 164]. Як економічні відносини, що виникають у держави з підприємствами, організаціями і громадянами в процесі формування бюджетного фонду країни визначає доходи бюджету В. М. Родіонова. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їхнім матеріально-речовим втіленням – кошти, що мобілізуються до бюджетного фонду [6, с. 239].

На безповоротній характер формування доходів бюджету вказує В. Федосов. Він вважає, що доходами бюджету є ті кошти, що надходять

державі у постійне користування на безповоротній основі та забезпечують стабільність формування бюджету і фінансування його видатків [7, с. 56].

Всі вище наведені підходи мають право на існування, оскільки вони дають змогу глибше дослідити внутрішній зміст та зовнішню форму доходів бюджетів як унікального, складного економічного явища. Разом з тим, найбільш обґрунтованим, на нашу думку, є визначення, яке дає В. Г. Дем'янишин: доходи бюджетів є об'єктивним економічним явищем, пов'язаним зі сукупністю економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП із метою формування централізованого фонду грошових коштів держави. За сутністю доходи бюджетів, з одного боку, є результатом розподільчих процесів, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу коштів централізованого грошового фонду на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Отже, обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від обсягу функцій та повноважень держави в особі органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України [8, с. 70].

У Бюджетному кодексі визначено доходи бюджету як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України [9, с. 5]. Проаналізуємо доходи Державного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка та структура доходів Державного бюджету України
за 2008–2011 рр.***

Група доходів	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Млн. грн.	Питома вага,%	Млн. грн.	Питома вага,%	Млн. грн.	Питома вага,%	Млн. грн.	Питома вага,%
Податкові надходження	167883,4	72,5	148915,6	71,0	166872,2	69,4	261605,0	83,2
Неподаткові надходження	52817,6	22,8	50676,8	24,2	65067,7	27,0	49087,8	15,6
Доходи від операцій з капіталом	2125,3	0,9	1060,1	0,5	587	0,2	517,7	0,2
Трансферти	77702	33,5	7769	3,7	6624,8	2,8	2718,6	0,9
Всього	231686,3	100,0	209700,4	100,0	240615,2	100,0	314616,9	100,0

* *Примітка.* Складено та розраховано за [10].

Як видно із показників табл. 1, основним джерелом доходів державного бюджету є податкові надходження. Саме тому, вважаємо за необхідне дослідити доцільність пільгового оподаткування, так як пільги безпосередньо впливають на обсяги податків і зборів.

Наявна система надання податкових пільг не дає змоги об'єктивно оцінити їх ефективність і доцільність для окремих галузей і економічного зростання в цілому. Наприклад, незважаючи на звільнення від сплати більшості

податків і зборів, виробництво окремої пільгової продукції та ефективність окремих видів діяльності, що користуються податковими пільгами, з кожним роком зменшуються [11, с. 87].

Для сприяння економічного зростання в Україні та пошуку додаткових резервів для наповнення бюджету необхідні кардинальні зміни в наданні податкових пільг. Перш за все необхідно встановити мораторій щодо надання нових податкових пільг і ретельно проаналізувати існуючі з позицій їх доцільності. Податкові витрати мають надаватися за рахунок коштів державного бюджету, виходячи з його можливостей на конкретний рік. Тобто обсяги здійснення податкових пільг мають визначатися, як і видатки, при складанні проекту державного бюджету на відповідний рік та обговорюватися під час його прийняття й затвердження. При цьому податкові витрати повинні проводитися за тими самими правилами та вимогами, що й інші видатки.

Також з метою забезпечення цільового використання отриманих внаслідок податкової пільги коштів можна надавати пільги на основі конкретної угоди між уповноваженим державним органом та платником податку. Таким чином, ефективне регулювання економічних та соціальних процесів за допомогою податкових пільг потребує серйозного наукового обґрунтування з позиції системного підходу доцільності їх застосування в кожному конкретному випадку, а також оцінки порівняльної ефективності досягнення поставлених цілей за допомогою різних варіантів надання податкових.

Література:

1. Державні фінанси в транзитивній економіці: Навч. посібник / За ред. Карліна. – К.: Кондор, 2007. – 220 с.
2. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
3. Бабич А. М. Государственные и муниципальные финансы: учебник для вузов / Бабич А. М., Павлова Л. Н. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 687 с.
4. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія / Павлюк К. В. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с.
5. Романенко О. Р. Фінанси: Підруч. / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
6. Финансы / В. М. Родионова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др. Под ред. В. М. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 400 с.
7. Федосов В. Бюджетний менеджмент: Підручник / Київський національний економічний ун-т / Віктор Федосов (заг. ред.). – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
8. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / Дем'янишин В. Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
9. Бюджетний Кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 лютого 2011 р.: (Відповідає офіційному текстові). – К.: Вид. Паливода А. В., 2011. – 140 с.
10. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2008–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.budget.rada.gov.ua/kombjudjet/>.

11. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду [Текст]: [Моногр.] / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луніна та ін.; Наук.-дослід. фін. ін-т при Мінфіні України. – К., 2006. – 316 с.

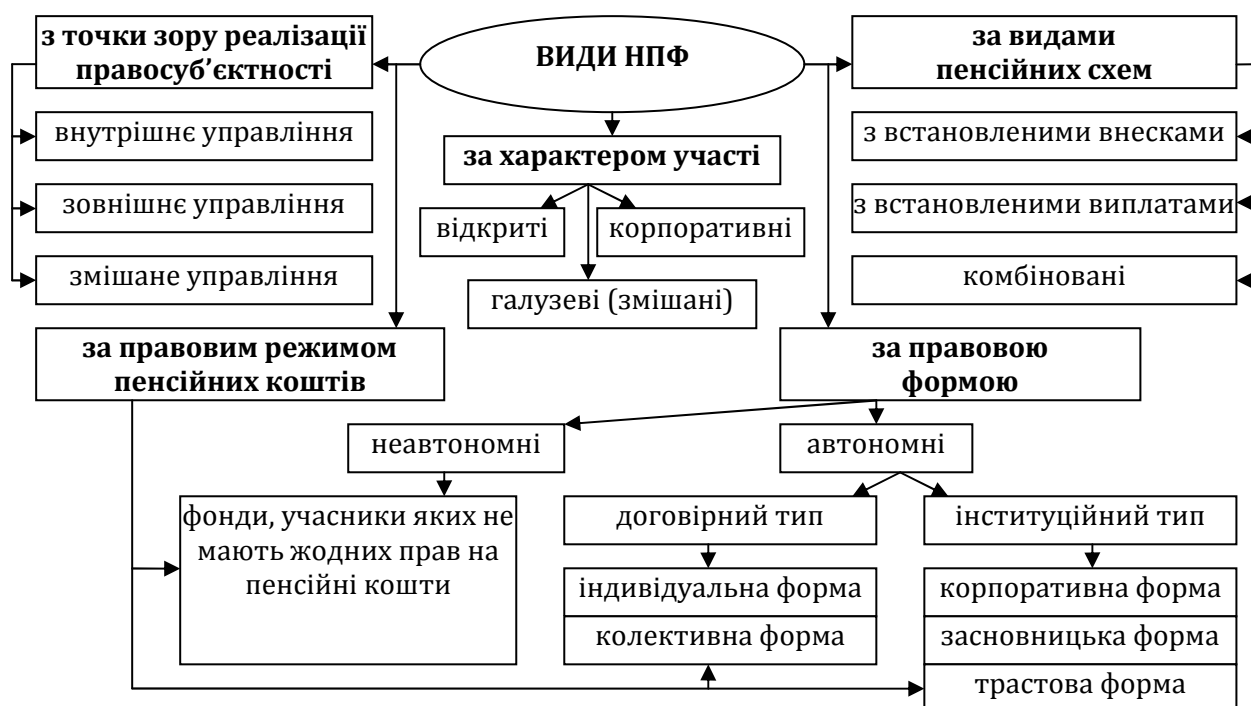
Козак Г. І.

аспірант кафедри фінансів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

В сучасних умовах недержавне пенсійне забезпечення виступає необхідним елементом пенсійної системи держави, а розширення його масштабів є одним з головних пріоритетів політики багатьох країн. Однак в Україні, незважаючи на кризові тенденції у солідарній пенсійній системі, недержавне пенсійне забезпечення як альтернативний напрям соціального захисту громадян популярності не набуло. Становлення та розвиток НПФ відбувається досить повільними темпами. Враховуючи це, відправною точкою до усвідомлення переваг НПФ і, відповідно, активізації їх діяльності стане аналіз зарубіжного досвіду роботи НПФ.

НПФ зарубіжних країн характеризуються різноманітними формами функціонування, що обумовлює їх багату видову структуру (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація видів НПФ у зарубіжній практиці

* Примітка. Побудовано на основі [1, с. 21–25].